

A GAJA-VÖLGY GEOLÓGIAI ÉRTÉKEI BODAJK KÖRNYÉKÉN

JÁNOSI ÁBEL

Móri Táncsics Mihály Gimnázium, Mór, Kodály Zoltán utca 2.

abeljanosi96@gmail.com

Felkészítő tanár: Nagy Andrea

Bodajk Székesfehérvártól 25 km-re fekszik a Keleti-Bakony lábánál a Móri-árokban. Földtörténeti szempontból nagyon érdekes e vidék. A kisvárostól délnyugatra alig 2 km-re található a Gaja több kilométer hosszú, látványos szurdokvölgye. A vízfolyás őse a pleisztocén korban Balinkánál áttörte a Keleti-Bakony hegyeit, ahelyett, hogy kelet felé egyenesen a Móri-árokba ömlött volna tovább. Ebben a pleisztocén-átöröklött szurdokvölgyben idáig 15 barlangot tártak fel kutatók. Sejtésük szerint azonban a szurdok még jóval több feltáratlan üreget tartalmaz. Őskarsztos szempontból is különleges a hely.

A szurdok elején a Kajmáti kőfejtőt az 1970-es években még művelték. Keletkezési szempontból ez a kivétel, mert ez egy paleokarszt. Ennek oligocén fedő rétege jóval fiatalabb, mint a fekü alapkőzeteké. Az itt feltárult, körülbelül 30°-os dőlésű felső-triász földolomit rétegek már messziről láthatóak. Több üreg is található itt. Az alapkőzet repedéseit, üregeit változatos színű, harmadidőszakbeli agyag tölti ki, fedő talaja humuszban gazdag barna erdőtalaj. A legnagyobb üreg bejárata a bánya közepén nyílik, 1,8 m magas, háromszög alakú. A nyílás fölötti sziklákon vastag kalcitréteg található foltokban. Először Dr. Kordos László említette ezt a barlangot 1976-ban egy másik barlang, a völgyben található Rigó-lyuk kutatásakor. Az üreg ekkor még ki volt töltve oligocén agyaggal, melynek felszínén is sok fosszilis csontmaradvány látszott. Dr. Kordos László ezért őslénytani értékei alapján 1986-ban kezdeményezte a Kajmáti kőfejtő fokozottan védett területté való nyilvánítását. A barlangtól balra további kisebb üregeket fedezhetünk fel a falon. Ebből következhet az is, hogy egy terjedelmesebb barlangrendszer feltételezhető az egykori bánya mögött, amelyet a légáramlási megfigyelések is valószínűsítenek.

A kőfejtőtől délkeletre mélyül a tulajdonképpeni szurdok, amely szintén érdekes dolgok tárháza morfológiai szempontból, mert a benne folyó Gaja patakkal együtt a völgy erősen meanderezik. A völgy sok százezer év alatt keletkezhetett. Akkoriban még nem emelkedett ki ennyire a Keleti-Bakony dolomitvonulata, hanem egy kavicsal fedett, alacsony térszín volt. A tőle ÉNy-ra fekvő, akkor még magasabb területről errefelé kanyarogva folyt a Gaja őse. Ahogy emelkedni kezdtek a mai szurdok körüli hegyek, a patak fokozatosan belevágta magát az alul fekvő, keményebb dolomitba is; kanyarogva átöröklődött. A terület emelkedése egyenetlen, szakaszos volt, ezt bizonyítják a völgy sziklateraszain meglevő kavicsfoszlányok. Legalább 2 párkánysík azonosítható egymás fölött.

A sziklafalban különböző magasságú-szélességű üregek nyíltak, legtöbbjük genetikája részben még tisztázatlan. A barlangok a 10 m hosszúságot alig haladják meg. Szűk járataik a tektonikus alapformák mellett, oldásos formakincset is mutatnak, de alakított rajtuk a későbbi fagyaprózódás is. Ezek a kis üregek egykori, jóval nagyobb barlangok részei lehettek, mivel a völgy oldalainak lepusztulásakor a víz romboló munkája ezen üregek jelentős szakaszait megsemmisítette, ugyanakkor a további eróziós folyamat még újabb, eddig ismeretlen barlangbejáratokat nyithat a felszínre. A völgy négy legnagyobb ismert barlangja közül kettő, a Sobri Jóska-barlangja és a Gaja-szurdok sziklaürege a völgy bal oldalában, míg további kettő, a Rigó-lyuk és a Királykői-üregek a völgy jobb oldalában találhatóak.

Kutatási munkáim jelenleg is folyamatban vannak, mivel erősen akadályozott a csapadékos időjárás. A Kajmáti-kőfejtő oldalán az agyag csúszott, a völgy sziklái veszélyesek voltak. Minden valós eredmény eddigi helyszíni tapasztalataimból és szakirodalmi tanulmányaimból adódik, mivel korábban már többször végeztem itt terepi felderítéseket. Tervem az, hogy a szükséges méréseket, helyszíni vizsgálatokat márciusban elvégzem, és ezek eredményeire dolgozatomban megvédésekor fogok hivatkozni. A tágabb jövőt illetően helyi lakosként ez irányú munkáimat folytatni kívánom, mert véleményem szerint kiváló terület geológiai terepkutatások végzésére.

Felhasznált irodalom:

Futó János (2009): 5. Bodajk- Kajmáti-kőfejtő, oligocén őskarszt. Pelikán füzetek, 55-56 o.

Futó János (2009): 5. Bodajk- Gaja-szurdok, pleisztocén átöröklött szurdokvölgy. Pelikán füzetek, 56 o.

Szolga Ferenc (1978): Bodajki Gajavölgy 3. számú barlangja /G.3./. Alba Regia Barlangkutató csoport 1978-as évkönyve, 103-104 o. (könyvben) és 142-143 www.albaregiabarlangkutato.hu

Szolga Ferenc (1995): A bodajki kőfejtő üregei. Alba Regia Barlangkutató csoport 1995-ös évkönyve, 85 o. (könyvben) és 96-97 www.albaregiabarlangkutato.hu

Alba Regia Barlangkataszter: 4421 Isztimér 5. Gaja-szurdok (MKBT és OKTH Barlangtani Intézet adattárában)